

Čaganka Najgloblje brezno na Dolenjskem

Kras in jamarstvo

S pojmom *kras* označujemo ozemlja, na katerih zaradi poklinske prepustnosti kamnine prevladuje podzemsko odtekanje vode in učinkovito raztapljanje kamnine. Ob podzemnih oblikah krasa poznamo tudi površinske oblike: žlebiče, škraplje, zatrepne in slepe doline, vrtače, koliševke, uvale, kraška polja ter kraške ponikalnice. Zaradi geomorfoloških, geoloških, hidroloških, zooloških in botaničnih posebnosti štejemo površinski kras in jame med pomembne naravne vrednote, ki so zakonsko varovane.

Matični kras

Za Slovenijo lahko rečemo, da je v precejšnji meri kraška dežela, saj 35 % njene geološke podlage gradijo apnenci, v katerih je kraških pojavov največ. Kras je dal svojevrsten pečat ne samo celim pokrajinam, temveč tudi načinu življenja tamkajšnjih prebivalcev. Slovenija je v svetovnem merilu najprej postala znana po svojem krasu, imenovanem tudi Matični kras, pokrajini med Tržaškim zalivom in Vipavsko dolino, ki je dal ime vsem podobnim pokrajinam po svetu.

Speleologija, jamarstvo in biospeleologija

Slovenija je lahko upravičeno ponosna, da se je prav na naših kraških tleh uveljavila nova znanstvena disciplina – *speleologija*. Pionirskim raziskovalcem so sledili mnogi, ki jim raziskovalna žilica ni dala miru, saj so sčasoma odstirali temo tudi v najbolj oddaljenih kotičkih slovenskega podzemnega sveta. Rodilo se je *jamarstvo*, ki ga najlažje opredelimo kot organizirano raziskovanje kraškega podzemlja. Posledica številnih raziskav, ki so bile opravljene na krasu, je opazna v dejstvu, da je svetovna kraška terminologija poleg besede *kras* (nem. in angl. *karst*, ital. *carso*) prevzela še nekaj drugih ljudskih izrazov, npr. *dolina*, *polje* ... Posebno težo v svetovnem merilu našemu krasu daje odkritje jamskega hrošča *drobnovratnika* (1831), ki je vzpodbudilo zanimanje za raziskovanje jamskih živali pri številnih znanstvenikih, ki so se posvetili novi znanstveni disciplini – *biospeleologiji*.

Jamarska društva in Jamarska zveza Slovenije

Najstarejše slovensko jamarsko društvo Anthron je bilo ustanovljeno 1889 v Postojni, sledilo mu je Društvo za raziskovanje podzemeljskih jam na Kranjskem (Ljubljana, 1910). Jamarska dejavnost je pravi razmah doživela šele po drugi svetovni vojni. Število registriranih društev je naglo naraščalo in društva so s svojim delovanjem postopoma pokrila ves slovenski kraški prostor.

Slika 1: Na Dolenjskem deluje 7 jamarskih društev. Vir: JZS.

Leta 1971 so društva ustanovila Jamarsko zvezo Slovenije, ki danes združuje okoli 40 društev. V njenem sklopu delujejo kataster jam, knjižnica, jamarska reševalna služba ter vrsta strokovnih komisij. Jamarska zveza izdaja letno publikacijo Naše jame, v kateri objavlja strokovne članke in druge zanimivosti, povezane z jamarstvom in s krasom. V letošnjem letu je Jamarska zveza Slovenije izdala tudi prvo številko poljudne revije Jamar.

Kataster jam

Jamarji za vsako raziskano in izmerjeno jamo izpolnimo zapisnik terenskih ogledov. Izvirnik vložimo v klubski kataster, po eno kopijo pa prejmeta Inštitut za raziskovanje krasa v Postojni in Kataster jam Jamarske zveze Slovenije. Kataster jam sodi med najpopolnejše tovrstne zbirke na svetu, trenutno pa je v njem registriranih preko 9000 jam. V kataster posamezna društva tekoče pošiljajo nove podatke za že znane jame ter podatke o novo odkritih objektih. Letni priliv zadnja leta znaša nekaj sto novih jam letno. Zapisnik poleg koordinat jamskega vhoda, obširnega opisnega dela in podatkov o meritvah vsebuje tudi načrt jame (tloris in prerez).

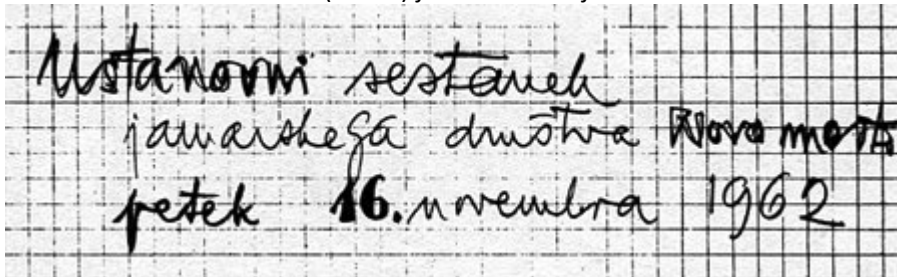
Od leta 1979, ko smo pričeli voditi klubski kataster, pa do konca leta 2006 smo skupno izdelali kar 2897 različnih zapisnikov:

- 586 zapisnikov terenskih ogledov (A);
- 664 dopolnilnih zapisnikov (B);
- 550 kartografskih prilog (C);
- 76 ostalega gradiva (D);
- 655 načrtov (E);
- 283 foto zapisov (F);
- 83 zapisnikov vizur (G).

Več o jamarskem katastru na spletnem naslovu <http://www.jknm.si/si/kataster/jknm/>

Jamarski klub Novo mesto

Jamarski klub Novo mesto (JKNM) je bil ustanovljen 16. novembra 1962.

Slika 2: Iz zapisnika ustanovnega občnega zбора.

V svoji bogati in pestri zgodovini je klub doživljal vzpone in padce. Začetna vnema je popustila konec šestdesetih let, ko so društvene aktivnosti zamrle. Ponovni vzpon je klub doživel s povratkom Lojzeta Medleta v letu 1978. Odtlej dalje se je klubska aktivnost samo še stopnjevala do te mere, da je klub sčasoma postal vodilni v regiji. Z vrhno tehniko, kot novim načinom premagovanja globokih brezen, smo sčasoma obiskali vse ključne dolenske jame in jih vestno dokumentirali. V vsej zgodovini kluba smo na novo registrirali skoraj 500 jam in brezen, kar predstavlja kar 5 % vsej slovenskih jam. S svojimi prispevki v Kataster jam JZS smo od leta 2001 pa do danes na prvem mestu po številu oddanih zapisnikov.

Več o klubski zgodovini na spletnem naslovu <http://www.jknm.si/si/klub/zgodovina/1962/>.

Raziskovalno delo

Znotraj Slovenije lahko Dolenjsko in Belo krajino geografsko dokaj preprosto opredelimo z oznako jugovzhodna Slovenija. Velika večina navedenega prostora je kraškega značaja, zato ne preseneča, da se tu nahaja preko 2100 od preko 9000 registriranih slovenskih jam. Delež Dolenjske v Katastru jam JZS znaša 23 %.

Med ključna raziskovalna območja našega kluba štejemo predvsem Belo krajino, Gorjance z Radoho, Kočevski rog, Novomeško podolje, Suho krajino, Temeniško podolje ter osameli kras Zasavja in Posavja.

Več o raziskovalnem delu kluba na spletnem naslovu <http://www.jknm.si/si/raziskovanje/kras/>

Publiciranje

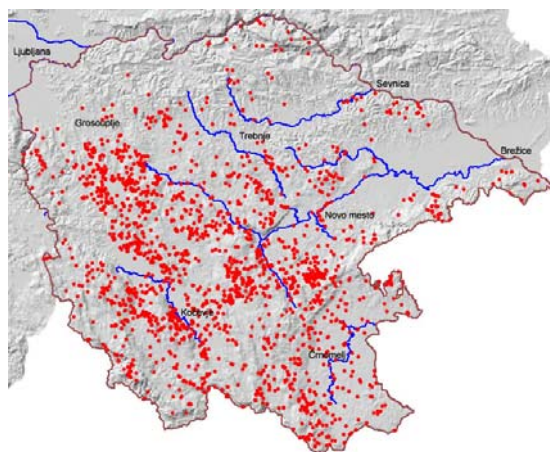
V prvih dveh desetletjih delovanja kluba (1962–1982) so o njegovem življenju in raziskovalnem delu pisali predvsem lokalni časopisi, saj klub ni premogel avtorjev iz lastnih vrst. Za prelomno štejemo leto 1982, ko je izšla prva številka klubskega zbornika Dolenjski kras, kateri so nato sledile še izdaje v letih 1987, 1992, 2002 in 2007. V njih je mogoče najti raznovrstne vsebine, ki se na takšen ali drugačen način dotikajo kraškega sveta na Dolenjskem.

Za novo kvalitativno prelomnico v publicistični dejavnosti kluba štejemo leto 2002, ko smo v sodelovanju s Klubom jamarjev Kostanjevica na Krki izdali in založili monografijo Kostanjeviška jama.

Več o publiciranju naših raziskav na spletnem naslovu <http://www.jknm.si/si/publikacije/>

Naj jame

Po podatkih katastra jam JZS (2007) je v Sloveniji skupno registriranih 9062 jam, od tega jih preko 2100 (23 %) leži v jugovzhodni Sloveniji oz. na dolenjskem krasu. Čeprav je na Dolenjskem dejavnih 7 jamarskih društev, je naš delež novoraziskanih jam (torej tistih, v katerih smo bili prvoprstopniki in smo tudi izdelali zapisnik terenskih ogledov) izjemno visok. Med leti 1979 – 2008 smo kot prvoprstopniki bili kar v 465 dolenjskih jamah (spet 23 %).

Slika: Registrirane jame na Dolenjskem.

Čeprav ima Dolenjska tako visoki, kakor tudi nizki dinarski kras, globokih brezen, ki bi bila posebnost v slovenskem merilu, ne premore. Doslej je bilo najgloblje dolenjsko brezno Veliko brezno v Sušjaku, ki so ga "daljnega" leta 1971 raziskali člani Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU. Zato smo člani JKNM še toliko bolj veseli, ker je **dolenjski globinski rekord (Čaganka, globina 244 m) prvič v zgodovini kluba prišel v naše roke**. Do sedaj je smo v Čaganki izmerili dobrih 1000 m rovov.

Tabela: Dolenjske jame, globlje od 100 m.

kat. št.	ime jame	dolžina	globina	prva registracija	klub
?	Čaganka	?	244	2008	JK Novo mesto
3522	Veliko brezno v Sušjaku	250	229	4.8.1971	Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU
?	Štirnica	-	205	2000	JK Novo mesto
3631	Cinkov križ	222	185	1.5.1974	JK Železničar
8041	Novoletno brezno	190	163	25.1.1998	JSŠD Orel Semič
2566	Prepadna jama	1080	148	29.11.1962	JK Železničar
6499	Rodeževo brezno 1	200	147	19.8.1988	DZRJ Ribnica
6855	Brezno pod Bršljanovo brado	180	142	8.10.1995	DZRJ Ribnica
4669	Šolново brezno	200	128	1.5.1977	DZRJ Kočevje
7865	Četrty julij	150	127	1.8.1993	JK Novo mesto
6715	Jama 5 pri Jauhah	160	121	1.1.1994	DZRJ Kočevje
8262	Dobličko jezero	160	121	16.3.2003	
2923	Brezno 1 v oddelku A6-35c	130	119	7.5.1967	JK Železničar
573	Ahnenloch	227	118		Gimnazija Kočevje
3925	Stojna 1	136	111	14.10.1973	DZRJ Kočevje
2852	Kaščica	364	110	3.4.1966	BJK Črnomelj
457	Zvrnilca	140	109		DZRJ Ljubljana
1824	Pugljevo brezno	142	107	3.8.1958	DZRJ Slovenije
2882	Lobašgrote	450	105	20.12.1965	JK Železničar
142	Ledena jama v Fridrihštanskem gozdu	180	105	24.6.1930	Zoološki inštitut ljubljanske univerze
2026	Brezno pod tobakovo hruško	105	105	12.3.1961	DZRJ Slovenije
291	Šimenkova jama	920	104	15.10.1933	Društvo za raziskavanje podzemskih jam (Ljubljana)
2577	Pihalnik	290	104	15.3.1963	JK Železničar
726	Brezno nad Grgljem	101	101		DZRJ Ljubljana

Več o najpomembnejših jamah na spletnem naslovu <http://www.jknm.si/si/jame/>

Raziskave na Poljanski gori

Za Poljansko goro lahko zapišemo, da predstavlja južni oz. "belokranjski del" Kočevskega roga, saj gre geološko in geografsko za enoten masiv s tipično dinarsko slemenitvijo. Na vzhodu se Poljanska gora spusti v belokranjski kraški ravniki, proti jugu pa se vse do Damolja znižuje proti reki Kolpi. Večji del hribovja sodi v občino Črnomelj, manjši (severozahodni) del pa v občino Kočevje. Poljanska gora je bila do sedaj slabo speleološko raziskana. Več jam je bilo znanih zgolj na njenem belokranjskem robu ter v južnem delu.

Območje Poljanske gore novomeški jamarji že dve leti intenzivno raziskujemo, gonilni sili sta jamarja **Borivoj Ladišič** in **Srečko Vidic**. Do sedaj sta na tem območju raziskala 38 jam, še največ na hribu Židovec (27 jam). Slednji je eden od najvišjih vrhov Poljanske gore. Vzpon na vrh je dokaj naporen in zahteven zaradi strmih pobočij ter izrazito skalnatega terena. Arheološke najdbe dokazujejo, da je bila vzpetina poseljena že v obdobju bakrene dobe. Na samem vrhu Židovca je na višini 838 m namreč velika skalna kadunja, v kateri je stala prazgodovinska naselbina. Naselje so s treh strani varovale strme kamnite stene, le na severovzhodni strani gradišča je bil zgrajen kamnit zid, ki je še danes dobro viden.

Takoj pod vrhom Židovca se odpirajo tri brezna z velikimi vhodi – Ajdovka, Zametanka in Prepadna. Upali smo, da bi na dnu našli kakšne ostaline iz obdobja naselbine. Žal so dna na debelo prekrita z nasipom prsti, listja in kamenja.

Na Židovcu in na Poljanski gori močno prevladujejo brezna. Poleg brezen smo našli le še dve vodoravni jami, nekaj spodmolov in zjotov. Zjoti so jamski objekti z velikimi zevajočimi vhodi. Brezna so v globoka v razponu od 10 m do 50 m. Najgloblje brezno tega območja je Nadstropnica z globino 52 m.

Čaganka

Po dveh letih raziskav na Židovcu in Poljanski gori, kjer smo raziskali 38 jam, sta se odkritelja **Borivoj Ladišič** in **Srečko Vidic** preselila na sosednji hrib Čaganko. Že prvi dan sta raziskala 3 jame in končno sta našla brezno, ki nas je presenetilo v vseh pogledih. Vhodni del sprva ni obetal globokega nadaljevanja, toda po nekaj akcijah nam je postalo jasno, da imamo opravka z izjemno jamo, ki je presenetila tako z lepoto kot tudi z globino. Bolj kot sama globina so nas najbolj fascinirala jezera, ki se dobesedno bohotijo na vsakih 30 premaganih globinskih metrih.

Potek raziskav:

Najdba tako mogočnega brezna, kot je Čaganka ni naključje, saj je plod načrtnega in vztrajnega raziskovanja. Jama smo odkrivali in razkrivali postopoma na devetih odpravah, ki jim jamarji pravimo akcije. Kronološki potek dogajanja je bil naslednji:

- 20.7.2008 Odkritje vhoda v Čaganko. Raziskava do globine 56 m.
- 10.8.2008 V jami dosegli in presegli 100 m. Zmanjkalo vrvi!
- 24.8.2008 Približali smo se globini 200 m. Zmanjkalo vrvi! V globini in temi je bilo slišati šumenje vode.
- 31.8.2008 Dosežena in presežena globina 200 m. V nadaljevanju ogromne dvorane. Spet zmanjkalo vrvi.
- 7.9.2008 Množična klubska akcija. Doseženo dno v dvorani **Game over** na globini **244 m**. Merjenje jame in risanje načrta.
- 13.9.2008 Nadaljnje meritve jame in risanje načrta. Iskanje možnih nadaljevanj.
- 21. 9.2008 Na globini 160 m našli vzporedno brezno (Klepčevo nadaljevanje) ter prodri do ožine na globini **222 m**. Za njo se sliši pretakanje vode. Se nadaljuje ...
- 5.10.2008 Nadaljnje širjenje ožine v Klepčevem nadaljevanju na globini 220 m. V jami precej vode, ki otežuje delo. Ožina še ni prebita. Potrebna bo nova akcija ...
- 26.10.2008 Razopremljanje prvih 130 m brezna zaradi umazanosti vrvi. Jama bo prezimila brez jamarjev. Nadaljevanje raziskav spomladi 2009.

Izvirne vtise jamarjev o sprotne raziskovanju Čaganke preberite na spletnih naslovih:

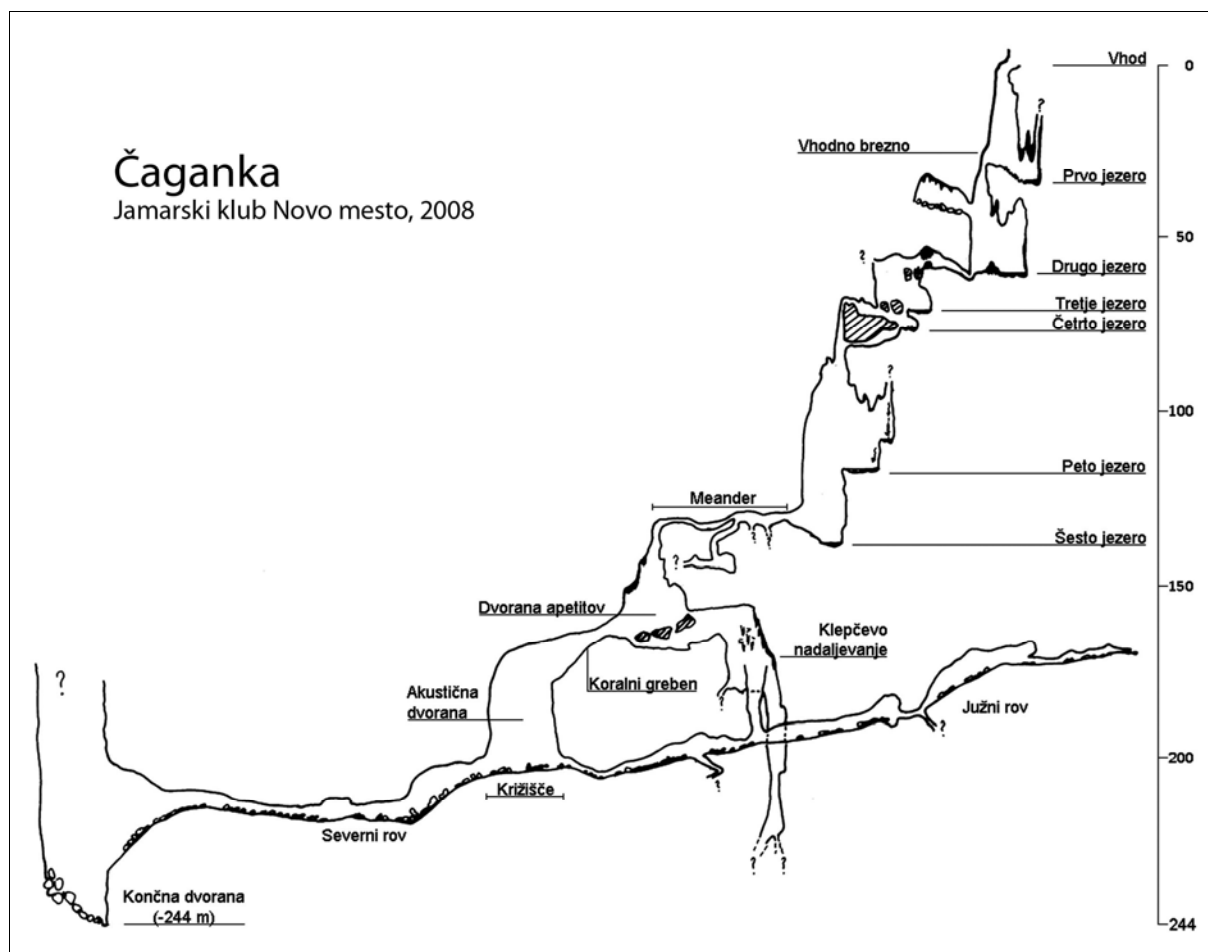
<http://www.jknm.si/si/?id=25>

<http://www.jknm.si/si/?id=27>

<http://www.jknm.si/si/?id=32>

<http://www.jknm.si/si/?id=37>

Načrt

Načrt Čaganke. Risala Borivoj Ladišič in Srečko Vidic.

Ljudje

Raziskovali:

Miha Bregar
Andrej Gašperič
Niko Godec
Matic Jaklič
Borivoj Ladišič
Borut Ponikvar
Robert Ribič
Mihael Rukše
Jože Stopar
Anže Tomšič
Jože Tomšič
Jernej Tramte
Srečko Vidic
Franci Zupančič

Merili:

Andrej Gašperič
Niko Godec
Matic Jaklič
Borivoj Ladišič
Borut Ponikvar
Mihael Rukše
Anže Tomšič
Jože Tomšič
Jernej Tramte
Srečko Vidic
Franci Zupančič

Načrt risala:

Borivoj Ladišič
Srečko Vidic

Fotografirali:

Andrej Gašperič
Borivoj Ladišič
Mihael Rukše
Jernej Tramte
Srečko Vidic

Tekst: **Marko Pršina in Borivoj Ladišič**
Prezentacija: **Marko Pršina**
Film: **Srečko Vidic**

©

JKNM, 17. november 2008 (vse pravice pridržane)